

Ks. dr hab. Leszek Szewczyk, prof. UŚ
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra lic. Alana Kardyki, *W poszukiwaniu modelu duszpasterstwa sieciowego w Polsce. Studium pastoralnoteologiczne*, Poznań 2018, ss. 201.

Rozprawa napisana pod kierunkiem ks. dra hab. Macieja Szczepaniaka

W orędziu na 52. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papież Franciszek zaznacza: „W Bożym zamyśle ludzka komunikacja jest istotnym sposobem, aby żyć w komunii. Istota ludzka, będąca obrazem i podobieństwem Stwórcy zdolna jest do wyrażania i dzielenia się tym, co prawdziwe, dobre, piękne. Potrafi opowiedzieć o swoim doświadczeniu i świecie, oraz budować w ten sposób pamięć i zrozumienie wydarzeń”.

Środki społecznego przekazu są nowym „areopagiem” współczesnego świata, wielkim forum, które umożliwia wymianę autentycznych informacji i tworzy wspólnotę. Przed Kościołem stoi ciągle wyzwanie, aby zajmując się problematyką środków społecznego przekazu, wykorzystywał je do szerzenia Ewangelii. Media masowe spełniają swoją funkcję w Kościele, jeżeli pomagają w realnym spotkaniu wspólnoty i do niej prowadzą, oraz spełniają swoją funkcję ewangelizacyjną, jeżeli prowadzą do wydarzenia przepowiadania słowa Bożego oraz pomagają w korzystaniu z sakramentów. Jeśli zatrzymują się na sobie, przestają być pomocne, co więcej, stają się zagrożeniem, albowiem sakramenty są pierwszym i najdoskonalszym sposobem komunikowania Kościoła.

W orędziu na 45. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papież Benedykt XVI wskazuje, że dzisiaj konieczna jest refleksja „na temat znaczenia komunikacji w erze cyfrowej. Jest to szczególnie oczywiste, gdy mamy do czynienia z niezwyklejmi możliwościami sieci internetowej i złożonością ich zastosowania. Jak każdy inny owoc ludzkiego geniuszu nowe technologie komunikacji należy umieścić w służbie integralnego dobra osoby i całej ludzkości. Jeśli są one mądrze wykorzystane, mogą pomóc w zaspokojeniu pragnienia sensu, prawdy i jedności, które pozostaje najgłębszym dążeniem człowieka”. Jednocześnie zachęca wszystkich chrześcijan, „aby z ufnością oraz świadomą i odpowiedzialną kreatywnością włączyli się w sieć relacji, jakie umożliwiła epoka cyfrowa. Nie tylko dlatego, aby zaspokoić pragnienie obecności, ale dlatego, że ta sieć jest integralną częścią ludzkiego życia. Internet przyczynia się do rozwoju nowych i bardziej złożonych form świadomości intelektualnej i duchowej, wspólnych przekonań”.

W ostatnich latach liczne opracowania naukowe podejmują zagadnienie wykorzystania Internetu w służbie misji Kościoła. Dotyczą one, między innymi, możliwości głoszenia słowa Bożego w mediach społecznościowych oraz wykorzystania Internetu w działalności duszpasterskiej. Liczne publikacje odwołują się do teorii, rzadziej podejmowane są zagadnienia duszpasterskiej praktyki, która nie zawsze za teorią nadaża. Z uznaniem więc

należy przyjąć wszelkie inicjatywy podejmowania badań z tej właśnie dziedziny. Z satysfakcją należy uznać, że owocem tych inicjatyw jest recenzowana rozprawa doktorska mgra lic. Alana Kardyki.

I. OPIS ROZPRAWY

Recenzowane opracowanie liczy 201 stron. Składa się na nie: spis treści, wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, słownik wybranych terminów, wykaz tabel i rysunków, wykaz skrótów, bibliografia oraz streszczenie w języku angielskim. W dobrze zredagowanym wstępie Autor wskazuje główny cel badawczy pracy. Jest nim próba odpowiedzi na pytania: „jak funkcjonuje duszpasterstwo w obrębie Internetu w kontekście analizy świata cyfrowego, czy można sformułować ogólny model *duszpasterstwa sieciowego* w oparciu o działania, które Kościół eksperymentalnie podejmował na przestrzeni ostatnich lat?” (s. 7).

Pan mgr lic. Alan Kardyka zaznacza, że powodem podjęcia powyższej tematyki była próba stworzenia, w oparciu o badania empiryczne, przykładowego modelu, który mógłby być pomocny duszpasterzom w apostołskiej działalności internetowej” (s. 8). Jednocześnie wskazuje na pytania pomocnicze stawiane na poszczególnych etapach opracowania: „Czym jest *duszpasterstwo sieciowe*? Dlaczego współczesna epoka tak bardzo potrzebuje obecności duszpasterza jako autentycznego świadka wiary w przestrzeni cyfrowej? Jak skutecznie dotrzeć do pokolenia cyfrowego z Dobrą Nowiną? Czy istnieje sposób na takie apostołstwo w Internecie, które pozwoli przyciągnąć społeczność do rzeczywistego spotkania z żywym Kościołem i do uczestnictwa w życiu sakramentalnym? (s. 9).

Autor wskazuje na wykorzystaną w rozprawie literaturę z zakresu mass mediów i komunikacji społecznej. Odwołuje się do licznych wypowiedzi papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka oraz innych wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła odnoszących się do roli nowych mediów w ewangelizacji. Wśród wykorzystanych opracowań znalazły się prace polskich i zagranicznych naukowców, prowadzących badania z zakresu środków społecznego przekazu w służbie misji Kościoła. Ważnym punktem odniesienia dla recenzowanej rozprawy stały się również liczne strony internetowe zawierające badania, sondaże i raporty, a także same przykłady analizowanych w Sieci zjawisk (s. 8).

Autor w opracowaniu zastosował metodologiczny paradygmat teologii pastoralnej. Metoda ta jest zasadą porządkującą materiał badawczy. Zgodnie z powszechnie stosowaną terminologią, kolejne etapy dysertacji nazywa eklezjologicznym, kairologicznym i prakseologicznym. Założenia badawcze oraz kolejne etapy procesu badawczego Autor realizuje w czterech rozdziałach dysertacji. A w myśl paradygmatu teologii pastoralnej dwa pierwsze rozdziały pracy ukazują problem od strony normatywnej, rozdział trzeci pracy prezentuje jak ten problem jest realizowany w praktyce duszpasterskiej, a rozdział czwarty ma charakter prakseologiczny i zawiera wnioski oraz postulaty duszpasterskie. Rozdział pierwszy pt. *Kościół w epoce cyfrowej* zawiera analizę współczesnej posługi duszpasterskiej

w kontekście funkcjonowania nowych mediów, podaje założenia metodologiczne duszpasterstwa w Internecie oraz omawia obecność Kościoła w przestrzeni wirtualnej. W drugim rozdziale pt. *Szanse i ryzyko wynikające z wykorzystania cyfryzacji* Autor omawia, zmieniający się na przestrzeni lat, stosunek Kościoła do mediów cyfrowych, analizuje możliwości i zagrożenia zastosowania technologii cyfrowych oraz wskazuje na szerokie spektrum użytkowników nowych mediów. W rozdziale trzecim pt. *Badania empiryczne nad aktywnością w sieci* Autor omawia główne założenia i problematykę podjęta w prowadzonych badaniach empirycznych, analizuje statystyki popularyzacji treści oraz przedstawia główne założenia eksperymentu społecznego. W ostatni, czwartym rozdziale analizowanej rozprawy pt. *Model duszpasterstwa sieciowego*, stanowiącym realizację etapy prakseologicznego, Autor zaproponował rozwiązania, które mogłyby się sprawdzić w działalności *duszpasterstwa sieciowego* w Polsce, wyjaśnia problematykę obecności chrześcijanina w przestrzeni wirtualnej oraz proponuje rozwiązania dla *duszpasterstwa sieciowego*.

II. WARTOŚĆ MERYTORYCZNA PRACY

Podjęty w recenzowanej rozprawie problem jest oryginalny, gdyż brak na gruncie polskim jego całościowego, naukowego opracowania. Nie ulega też wątpliwości jego szczególna aktualność. Coraz intensywniejsza działalność duchownych i świeckich w działalność apostołską w Sieci wymaga naukowych opracowań, oceny wartości tej działalności oraz pomocy zaangażowanym w takie działania. Sam zaś Autor zaznacza: „ewangelizacja w Sieci, działania apostołskie w cyberprzestrzeni, ustosunkowanie się Kościoła do wyzwań płynących z zastosowania nowych mediów – to zagadnienia jak najbardziej aktualne” (s. 172).

Pod względem merytorycznym opracowanie nie budzi istotnych zastrzeżeń. Zastosowane w rozprawie metody okazały się skuteczne. Konsekwentnie też były realizowane w całości dysertacji, dowodząc metodologicznej precyzji Doktoranta. Rozprawa z merytorycznego punktu widzenia posiada wiele zalet, można również dostrzec pewne braki dotyczące tak jej strony merytorycznej jak i formalnej

Pan mgr lic. Alan Kardyka posłużył się do przeprowadzenia badań elementami schematu sylogizmu praktycznego, na który składają się trzy elementy merytoryczne: normatywny, empiryczny i praktyczny. Nazywa je, zgodnie z powszechnie stosowaną terminologią etapem eklezjologicznym, kairologicznym i prakseologicznym. Autor wskazując na poszczególne etapy procesu badawczego stosowanego w rozprawie w zasadzie ogranicza się jedynie do ich wymienienia. Jest to bardzo często stosowany zabieg w tego typu dysertacjach. Stąd sugestia recenzenta, żeby nie tylko ograniczyć się do używania tej, dość hermetycznej, terminologii ale po prostu opisać i uzasadnić obrany sposób metodologicznego postępowania w danym przypadku. Na etapie kairologicznym Autor wykorzystał badania empiryczne. Dokonał oceny skuteczności podejmowanych inicjatyw na polu

ewangelizacyjnym i komunikacyjnym. Odwołał się do źródeł zastanych oraz wytworzonych przez siebie na potrzeby analizowanej dysertacji. Analiza materiału źródłowego, dokonywana jest w sposób precyzyjny, szczegółowy i krytyczny. Przeanalizowany materiał źródłowy okazał się wystarczający do sformułowania wniosków dotyczących omawianego przez Autora problemu. Podjęty przez Autora kierunek rozważań jest uzasadniony. Wysoko należy ocenić stworzony przez p. Alana Kardykę, na potrzeby analizowanego opracowania, autorski projekt, będący przykładem działania ewangelizacyjno-duszpasterskiego w Internecie. Sam projekt *Czercz Czanel* może wzbudzać kontrowersje, wywoływać polemiki, a nawet skrajne emocje, zwłaszcza u dorosłych, tradycyjnie zorientowanych odbiorców. Autor sam jednak dopowiada, że jego celem było „większe zainteresowanie wiernych życiem Kościoła, ocieplenie wizerunku chrześcijaństwa, bardziej skuteczne dotarcie z katechizacją i ewangelizacją do młodych” (s. 113). Trudno oczekiwać od Autora konstruowania kolejnego projektu, jednak do dopełnienia obrazu, cennym byłoby opracowanie projektu skierowanego również do tzw. tradycjonalistów.

Trzeci etap badawczy (prakseologiczny) w opracowaniach wykorzystujących paradygmat teologii pastoralnej zmierza do ustalenia zasad oraz postulatów pastoralnych, według których ma być prowadzona działalność zbawcza Kościoła obecnie i w przyszłości. Wymaga od autorów umiejętności interpretacji przeprowadzonych badań, ich syntezy oraz formułowania konkretnych postulatów. To, jak wskazuje doświadczenie, najtrudniejszy etap naukowych poszukiwań. Jednocześnie wskazuje na dojrzałość naukową twórcy. Taką z całą pewnością wykazał się Autor recenzowanego opracowania. Wieńcząc swoje badania nad skutecznością apostołstwa internetowego w Polsce oraz obecnych zastosowań przestrzeni wirtualnej w przekazywaniu ewangelizacyjnym, stosowanym obecnie przez wielu działaczy chrześcijańskich w Sieci, proponuje autorski model działalności duszpasterskiej w Internecie.

Przeprowadzone przez Autora badania posiadają dużą wartość naukową, stanowią podstawę do formułowania dalszych teoretycznych twierdzeń oraz dalszych praktycznych postulatów dotyczących modelu duszpasterstwa sieciowego w Polsce. Badania posiadają one również wartość dydaktyczną, gdyż mogą służyć wykładowcom teologii pastoralnej jako wskazanie na problematykę, która w ich wykładach domaga się mocniejszego zaakcentowania. Wnioski i postulaty Autor prezentuje w sposób bardzo dojrzały i merytoryczny, co świadczy o naukowej dojrzałości Doktoranta i znacznie podnosi wartość analizowanej dysertacji. Przedstawione w recenzji drobne uchybienia nie podważają jednak merytorycznego waloru recenzowanej rozprawy i nie osłabiają jej wielu bardzo doniosłych osiągnięć.

III. OCENA FORMALNEJ STRONY PRACY

Pan mgr lic. Alan Kardyka przygotował opracowanie, którego język i styl utrzymane są na właściwym poziomie naukowym. Praca odznacza się zwartą treścią, a refleksja

naukowa przebiega od zagadnień podstawowych i zasad ogólnych, poprzez badania empiryczne, do szczegółowych wskazań i rozwiązań. Autor konsekwentnie wyciąga wnioski z przesłanek i tworzy dojrzałą syntezę. Zaproponowany układ pracy jest logiczny, przejrzysty, wyczerpujący i proporcjonalny. Poszczególne elementy pracy wywodzą się z tematu pracy i pozostają między sobą w ścisłym związku wewnętrznym. Objętościowo poszczególne partie materiału są rozłożone proporcjonalnie. Recenzent proponuje, przed ewentualnym udostępnieniem pracy szerszemu gronu odbiorców, zamieszczone na końcu opracowania: słownik i wykaz skrótów, umieścić na jej początku. Powinno to czytelnikom ułatwić lekturę.

W licznych przypisach Autor nie ogranicza się do podania właściwych źródeł bibliograficznych, ale zamieszcza dopowiedzenia, komentujące uwagi, stosuje porównania i polemikę (np. ss. 9, 10, 12, 14, 22). Takie postępowanie charakteryzuje dojrzałych badaczy, nie zaburza bowiem toku narracji w tekście głównym dysertacji.

Praktyką stosowaną w większości wydawnictw naukowych jest podanie pełnego brzmienia imienia (imion) oraz nazwiska (nazwisk) w pierwszym ich przywołaniu. W kolejnych przytoczeniach można stosować inicjał imienia z nazwiskiem lub samo nazwisko. Tymczasem Autor już od początku stosuje tylko inicjał imienia.

W przypisie 19. na stronie 14. Autor zamieścił informację: „Przykładem takich mediów katolickich w Polsce jest m.in. Telewizja Trwam, Radio Maryja oraz Gość Niedzielny należące do Zgromadzenia oo. Redemptorystów”. Ostatnia część zdania jest nieprawdziwa. Właścicielem „Gościa Niedzielnego” niezmiennie pozostaje archidiecezja katowicka. Autor w przypisie 290. (s. 136) definiuje pojęcie netykiety, czyli zasad przyzwoitego zachowywania się w Internecie. Definicja ta powinna zostać podana wcześniej, po pierwszym użyciu tego pojęcia (s. 67, 73).

Omawiając różnice poglądów pomiędzy chrześcijańskimi użytkownikami Internetu Autor posługuje się terminem „tradycjonałści” i „liberaliści” (s. 67, 74, 76). W powszechnym użyciu występuje pojęcie „liberałowie”. Rodzi to pytanie o sensowność użycia takiego terminu. Uzasadnieniem stosowania tego terminu może być jego występowanie w komunikacji internetowej. Wówczas odpowiednia informacja powinna znaleźć się w treści rozprawy.

Pomimo wielkiego wkładu Autora w staranność i estetykę zewnętrzną rozprawy znajdują się w niej, aczkolwiek nieliczne, błędy stylistyczne, literowe i adiuatorskie. Do zawierających błędy stylistyczne można zaliczyć stwierdzenia:

- Czy istnieją różnice cechujących duszpasterstwo w sieci? (s. 10),
- W pewnym stopniu na jej losy w Polsce miały również uwarunkowania społeczno-polityczne w Europie oraz w samym kraju (s. 12),
- Jego pontyfikat przypada na złotą erę Internetu, w której używanie świata wirtualnego jest już powszechne i na nigdy dotąd wyobraźalną skalę (s. 18).
- ... stąd świadectwo i które głosi się za pośrednictwem nowych mediów również jest samoudzielaniem się Boga (s. 14, 15),

- obserwuje z zewnątrz Kościół jako instytucję, która utrudnia nie ułatwia przekazu (s. 27),
- Schemat wykorzystania jej w szkolnej praktyce wygląda przedstawia się następująco (s. 49),
- Na ciekawość zasługuje zaskakujący wynik sposobu korzystania z Internetu przez badanych (s. 90),

Wprawdzie błędy literowe należą do wyjątków, jednak nie udało się ich wyeliminować całkowicie. Przed ewentualnym przygotowaniem pracy do druku należy dokonać korekt w słowach i wyrażeniach:

- bowiem na każdy przewidziane są inne formy video) bije w Polsce rekordy popularności) (s. 33) – zastosowano podwójny nawias,
- intencje (rys. 56 s. 151, rozporozszona (s. 51),
- Autor konsekwentnie używa małej litery w wyrażeniu „słowo Boże”. Zapis taki powszechnie oznacza czynność ludzką. Kilkakrotnie jednak stosuje zapis „Słowo Boże” (s. 14, 22, 28), co w powszechnie stosowanym zapisie powinno odnosić się do drugiej osoby Trójcy Świętej,
- ojców kościoła (s. 60, przypis 180),

Bardzo wysoko należy ocenić dbałość Autora o estetyczne przedstawienie tabel (10) i rysunków (59). Stanowią one czytelne i precyzyjne dopełnienie tekstu opracowania. Tego typu ilustracja ułatwia czytelnikowi śledzenie toku wypowiedzi Autora.

W mediach społecznościowych często łamane są reguły poprawnej wypowiedzi pisemnej, język jest nastawiony na maksymalną autoprezentację przy pominięciu formalnych rygorów wypowiedzi. Dominuje język kolokwialny, w którym element treściowy i ekspresyjny znacznie przeważa nad elementem formalnym. Autorzy traktują język nie tyle jako źródło przeżyć estetycznych, lecz raczej jako swobodnie używane narzędzie autoprezentacji. Niekiedy Autor dał się zdominować przez styl obecny w mediach społecznościowych i w niektórych partiach materiału dysertacja przybrała styl publicystyczny, a nawet potoczny. Generalnie jednak Autor posługuje się językiem poprawnym, bogatym w słownictwo, płynnym i komunikatywnym, co potęguje zainteresowanie czytelnika. Pisze zwięźle i logicznie, dobitnie prowadzi myśl i konsekwentnie wyciąga stosowne wnioski, czyniąc to w sposób zrównoważony i rzetelny. Zaś przedstawione powyżej uwagi i sugestie nie powinny wpływać na ogólny obraz pracy, bowiem ta pod względem formalnym nie budzi większych zastrzeżeń i zasługuje na uznanie.

IV. KWESTIE DO DYSKUSJI

Recenzowana rozprawa doktorska p. Alana Kardyki to opracowanie twórcze, ciekawe i oryginalne. Recenzowane studium rodzi pytania szczegółowe, dlatego zwracam się z prośbą do Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących kwestii:

1. Rozwój technik przekazu medialnego przynosi ogromnej rzeszy ludzi jedyną możliwość uczestniczenia w celebracjach religijnych. Czy i w jakim zakresie oglądanie lub słuchanie takiej transmisji jest uczestnictwem we mszy świętej i czy zostaje wówczas spełniony wymóg uczestniczenia we mszy świętej niedzielnej?

2. W przestrzeni mediów cyfrowych pojawiają się określenie „parafia mobilna”, „parafia internetowa”. Czy i w jakim zakresie używanie powyższych określeń jest uzasadnione w teologii pastoralnej?

V. WNIOSEK KOŃCOWY

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgra lic. Alana Kardyki stanowi cenny wkład w rozwój polskiej myśli pastoralnej i teologii ewangelizacji. Wyliczone zastrzeżenia nie podważają w żaden sposób naukowego waloru recenzowanej rozprawy. Rozprawa ma dużą wartość, zwłaszcza dla wykładowców teologii pastoralnej w seminariach duchownych i na wydziałach teologicznych. Rozprawa powinna zainteresować także osoby zaangażowane w dzieło głoszenia słowa Bożego w mediach społecznościowych oraz duszpasterzy. Dlatego wskazanym jest, aby recenzowana rozprawa, po niezbędnych uzupełnieniach i korektach, przez jej ogłoszenie drukiem mogła znaleźć się w ręku większego grona czytelników.

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione wyżej uwagi stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane tego typu pracom, dlatego wnoszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej mgra lic. Alana Kardyki i dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Katowice, 10 kwietnia 2018 roku

Ks. dr hab. Leszek Szewczyk, prof. UŚ